

„Józan volt, mintaképe az úgynevezett higgadt magyar embernek” – a nagyapa eme jellemzése semmiképp sem Kossuthot, sokkalta inkább Görgeyt engedné mintaképként megjelölni. Illyésnek innen kellett eljutnia a forradalmi hevületű 48-as szellemhez – Kossuth vidini levelét, a történészek szerint politikai célokból elkövetett „történelemhamisítás”-át alapul véve. Mindez nemcsak az életmű eme szakaszának további vizsgálatára indíthat, hanem az előzmények és a következmények számbavételére is. Abban az élvezetes, mégis értekező stílusban, amelynek sodrását legfeljebb egy-két apró tollhiba, elírás akasztja meg. (Például, hogy az író mikor járt a szűkebb szülőföldjén, s mikor vezették be ott a villanyt; mikor szüntették meg az írószövetség folyóiratait, vagy hogy a népi írókról szóló állásfoglalásban hányszor szerepel a neve.) Végső soron biztatni illenék hát Vasy Gézát: szánja rá magát újabb kutatásokra, újabb tanulmányokra. Egy monográfia megírásáig.

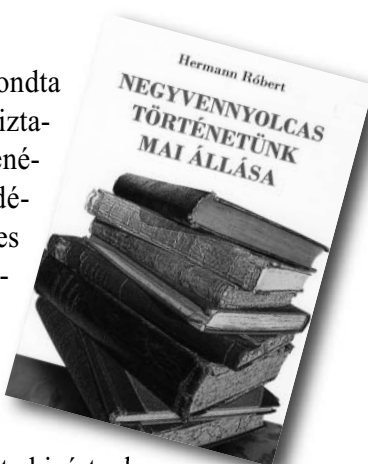
Márkus Béla

Évtizedvégi leltár

Hermann Róbert:
Negyvennyolcas
történetünk mai állása.
Magyar Napló,
FOKUSZ Egyesület,
2011.

Hermann Róbert mondta jó másfél évtizede biztatóul pályakezdő történészeknek: meggyőződése, hogy az 1848/49-es forradalom és szabadságharc különféle iratanyagainak legalább a felét még nem látta kutató.

Később azt sem tartotta kizártnak, hogy az ismeretlen dokumentumok hatvan-hetven százalékát is alkothatják a vonatkozó 48-as iratcsomóknak. Bármelyik változat állt is közelebb a valósághoz, az eltelt tizenöt évben jelentősen növekedett az átnézett, feldolgozott iratok száma. Köszönhető ez a 150. évfordulónak, amelynek

országos emlékezete programmá tette kiadványok, konferenciák, emlékműállítások, rendezvények anyagi támogatását.

Ezt követte a 160. évforduló spontán, mondhatni „alulról” kezdeményezett ünneplése. Az 1998–2008 közötti évtizedet Kossuth Lajos és Deák Ferenc születésének egymást követő 200. évfordulója támasztotta időpillérekkel. Vagyis ebben az időszakban minden évben szép számmal jelentek meg a forradalom és szabadságharc politikai, katonai, társadalmi, diplomáciai eseményeit, hőseit dokumentáló, ismertető, értékelő kiadványok. Számbavételükre Hermann Róbert vállalkozott, amelyre Szekfű Gyulának a Napkelet hasábjain kilenc évtizede, az 1920-as évek elején megjelent *Negyvennyolcas történetünk mai állása* című esszéje is sarkallhatta, mert ahogy a jeles történész leszögezte: „a magyar történetírás félszázadon át nem nyúlt újkortörténetünk legdicsőbb napjaihoz; ujjainkon számolhatjuk el, ami e téren történt. (...) Pedig érdekes emberek, hatalmas termetek, szellemes fejek és mélyen, emberi mélységekig tragikus sorsok olyan tömegét nyújtja e kétesztendő kor, minőt máskor századok alatt sem szül a történet.”

Ez az egyébként túlzó ítélet jelentette a kihívást Hermann Róbert számára, aki a bevezetőben azt is ismerteti, hogy a különböző korszakok, politikai rendszerek miként viszonyultak a „nagy idők” eseményeihez, hőseihez. A rendszerváltozást megelőző harminchárom évet a következő módon értékeli: „Az 1956-os forradalom és szabadságharc után a rendszer – tanulva a történelemből – már nem a forradalom és szabadságharcos hagyományokban kereste önnön legitimitációját. Ennek köszönhetően csökken a szakmára nehezedő ideológiai nyomás. Korábban »veszélyesnek« vagy »gyanúsnak« minősülő témák is a történeti kutatás látókörébe kerültek, noha az 1948–1956 közötti korszak támogatott történészei mindent megtettek pozícióik védelmében. Az 1970-es évektől kezdve aztán egyre több olyan monográfia, forráskiadvány, adattár és tanulmány jelent meg, amelyek szakítottak az 1950-es évek osztályharcos szemléletével.” A szerző tisztában van vállalkozásának legfőbb technikai akadályával, amelynek lényege „a könyvterjesztés jelen nyomorú állapota, amelyben a nem budapesti kiadású művek csak véletlenszerűen vagy ismeret-ségek révén juthatnak el az érdeklődő olvasóhoz vagy szakemberhez.”

Hermann Róbert így is közel nyolcszáz kötetet, kiadványt tesz közzé a *Negyvennyolcas történetünk mai állását* lezáró bibliográfiájában. Természetesen szerepelnek benne a szomszédos országok magyar kiadóinak termékei, reprintkiadványok, igényesebb katalógusok és külföldön, idegen nyelven megjelent alkotások is. A történész-szerző – visszafogottabban ugyan – a szépprózára is kitekint.

A bibliográfiában megadott művek jelentős részét Hermann Róbert könyvének tizenöt fejezetében ismerheti. Közülük négy fejezet – *Visszaemlékezések, naplók; Tanulmánykötetek; Összefoglaló munkák, kisonográfák; Életrajzok* – alfejezetekre is tagolódik. Így például a *Tanulmánykötetek* alfejezetei: *Tematikus tanulmánykötetek; A korszak szereplőiről szóló tanulmánykötetek; Hadtörténeti tanulmánykötetek; Szerzői tanulmánykötetek; Emlékkönyvek, ünnepi tanulmánykötetek*. Vagyis az olvasó jól eligazodhat a látszólag szövevényes, kibogozhatatlan címhalmazban. Eligazodását a művek között Herman Róbert tömör ismertetése, értékelése segíti elő. Erre a kiemelkedően fontos *Tanulmánykötetek* kapcsán idézzünk egy példát: „Ress Imre *Kapcsolatok és kereszttutak* címmel a horvátok, szerbek és bosnyákok nemzeté válásával kapcsolatos tanulmányait adta ki. Szűkebb témánk szempontjából különösen *A magyar–horvát konfliktus összetevői 1848–49-ben*, illetve az *Ilija Garašanin magyarpolitikájának nemzetközi háttere (1848. március – 1849. február)* című tanulmányai a fontosak, amelyekből egyértelműen kiderül, hogy a nemzetiségi konfliktusok kitöréséért és elmérgesedéséért – szemben a korábbi évek »köldöknéző« gyakorlatával – szakmailag indokolatlan csupán a magyar felet vádolni.”

A szerző *Plágium* címmel egy rövid fejezetben „a szemtelenségnek nincsenek határai”, „a lejtőn nincs megállás”, „nemtelen eljárás” fordulatok kíséretében azokat a kiadványokat is számba veszi, amelyek nem az igazi szerzőjük neve alatt jelentek meg.

Hermann Róbert értékes munkája bevezető darabja lehetne egy olyan sorozatnak, amely a magyar történelem kiemelkedő korszakairól a rendszerváltozás után született munkákat kötetekbe szerkesztené, ismertetné és értékelné. Szakemberek, tanárok, újságírók, politikusok, a történelem iránt érdeklődők minden bizonnyal haszonnal forgathatnák. Azt is mondhatjuk, hogy a szerző nélkülözhetetlen, mintát adó kézikönyvet tett le az asztalra.

Kovács István

Köteles hűséggel Kovács Imre
Válogatott írásai
Vál. Szabó A. Ferenc,
Magyar Napló, 2011

Örömmel vettem kézbe a Kovács Imre írásait Szabó A. Ferenc válogatásában tartalmazó kötetet, mert félig-meddig földije vagyok Kovács Imrének. A Váli-völgyben nőttem fel, nem messze az alcsuti főhercegi uradalom pusztájától – még a mezőgazdasági munkák gyermek résztvevőjeként láttam a házról házra járó cséplőgépet, a Hofherr traktort, a szántóvető, kaszáló-kapáló magyar parasztot, a kötelet fonó és kévét kötöző fejkendőss asszonyokat. Olvasva az írásokat, megjelentek előttem azok a generációk, amelyek a XX. század első felében gyorsan felnőtté válva végigküszködték a nehéz évtizedeket, ünnepnapokon sötétkék öltönyben, fehér ingben jártak, hittek saját erejükben és Magyarországon. Napcserezte bőr, szekercével faragott arcforma, életet kutató szemek, gyökérből font dolgos kezek, heroikus akarat jellemezte őket. Az ő képviselőjük volt Kovács Imre (1913–1980).

Munkásságával foglalkozni azt jelenti, hogy felszínen tartunk olyan kérdéseket, amelyek egy családközpontú, független, teremtő közösségi társadalom szempontjából fontosak. Kovács Imre az elsők között indult 1936-ban a parasztság, a falu valós helyzetének felmérésére, Illyés Gyula megfogalmazásában „faluvizsgálatra”, amelynek nyomán született könyvéért, *A néma forradalomért* 1939-ben „osztály elleni izgatással” állították bíróság elé. „A béresek kora reggeli ébredése, a hosszú cselédházak feltárult titkai, az istállók áporodott, füledt hangulata, emberek, állatok tempós mozgása mind-mind az élmények végtelen sorát és a benyomások örök kísértését jelentik, amelyekről úgy érzem, sohasem tudok szabadulni” – vallotta. Élményei beépültek személyiségébe, ahogy írja a kötet egyik, élettapasztalatait összegző *Elindultam szép hazámból – onnét-e? És hová jutottam?* című írásában, amely nem sokkal halála után jelent meg.

Más a puszta, és más a sivatag szabadsága. A puszta szabadsága a magyar ember számára tele

